

KETTŐS PREDIKÁLÁS ISMÉTELT PREDIKÁTUMOK KONTRASZTÍV TOPIK POZÍCIÓBAN*

BURÁNYI PÉTER

0. Bevezetés

Ebben a dolgozatban a magyar nyelv egy olyan jelenségét vizsgálom, melynek adatai látszólag nehezen magyarázhatók a rendelkezésre álló szintaktikai keretelméletek segítségével. A továbbiakban kettős predikálásként fogom említeni azt a konstrukciót, melyben a mondat elsődleges vagy valamely másodlagos predikátumának a kontrasztív topik pozícióban való ismétlésével az állításnak egyedi interpretációt adunk^{1,2}.

- (1) a. */Bátornak Péter bátor.*
- b. */Megírni megírtam a dolgozatot.*
- c. */Elmosva el voltak a poharak.*
- d. */Megírni meg akartam a dolgozatot.*
- e. **/Kenyeret venni kenyeret veszek.*
- f. **/Kenyeret venni kenyeret akartam.*
- g. **/Megírni a leckét akartam meg.*
- h. **/Megírni nem akartam meg a leckét.*
- i. **/Megírni akartam megírni a leckét.*

* A cikk megírásához nyújtott segítségért több embernek tartozom köszönettel. Elsősorban témavezetőmnek Maleczki Mártának, aki többször is hajlandó volt a kézirat korábbi verzióinak kritikus átolvasására. Köszönettel tartozom Kenesei Istvánnak, aki írásbeli és szóbeli instrukcióival szintén számos továbblépési lehetőségre (és hibára) hívta fel figyelmemet. Rajtuk kívül e helyen szeretnék köszönetet mondani Bartos Hubának, Csatay Richárdnak, Viszket Anitaának, valamint a PTE-n az ANY6126 kóddal meghirdetett kurzus résztvevőinek. Nem rajtuk múlt, ha a szövegben tévedések, hibák maradtak, ezekért a felelősség kizárólag engem terhel.

¹ A kettős predikálás elnevezés némileg félrevezető, a jelenségnek csupán arra a formai sajátosságára vonatkozik, hogy egy adott predikátum valamilyen módon (akár csak valamelyik összetevője által) megismétlődik a mondatban. Az elemzés viszont éppen arra kíván rámutatni, hogy e két előfordulás egyazon predikatív tartalom kifejezését teszi lehetővé.

² A kontrasztív topik pozícióra tipikusan jellemző eső-emelkedő intonációs mintát a / jelöli. Ez mindig a / jel utáni első és egyetlen összetevőre jellemző intonáció. Meg kell jegyezni, hogy a kontrasztív topikot általában jellemző intonáció ettől eltérő is lehet, és nem feltétlenül csak egy összetevőt érint (ezekről ld. pl. Kálmán et al. (2001)). Az aláhúzás a fókuszált összetevőt jelenti.

A példamondatok azt mutatják, hogy ezt a nyelvtani szerkezetet nem korlátozzák a predikátumra vonatkozó szófaji megkötések. Éppen úgy alkalmazható a művelet főnévi és melléknévi predikátumokra (1a), mint határozói (1c) vagy finit igei, illetve infinitívuszi állítmányokra (1b, 1d). A mondatok azt is mutatják, hogy egyetlen esetben sem a predikátum teljes ismétléséről van szó. (1a) és (1b) esetében ugyan az állítmányi fő teljes alakja megismétlésre kerül, egyik esetben azonban a predikátum névszói tagjának grammatikai esete, a másokban pedig az ige finit alakja változik meg. Ugyanakkor (1c) és (1d) esetében a változás még drámaibb, a kontrasztív topik pozícióban álló összetevőnek csupán az eredeti predikátum igekötője feleltethető meg a mondat szerkezet valamely pozíciójában. Vannak ezen túl olyan szerkezetek is, melyekben nem is lehetséges a predikátum kontrasztív topik-beli ismétlése:

- (2) a. **/Táncolni akartam táncolni.*
 b. **/Táncolni táncolni akartam.*

Ez a dolgozat azokat a szintaktikai jelenségeket kívánja vizsgálni, melyek lehetővé teszik, vagy amelyek tiltják a kettős predikálást. A megválaszolendő fő kérdéseknek a következőket tekintem:

- Milyen szintaktikai viszonyban áll a megismételt predikátum „eredeti”³ párjával?
- Mi az oka annak, hogy a kontrasztív topikban ismételt másodlagos predikátumot az elsődleges predikátumot megelőző igekötője, és csak az, képviselheti az „eredeti” predikátum helyett ((1c) és (1d), valamint (1f), (1i) és (2))?
- Mi az oka annak, hogy a kontrasztív topikban ismételt másodlagos predikátumot tartalmazó főmondat nem tartalmazhat fókusz és (ige- illetve) mondattagadást ((1g) és (1h))?
- Mi a kontrasztív topikban való ismétlés szemantikai jelentősége?

Azt gondolom, hogy ezeknek a kérdéseknek a megválaszolása nem csak a téma kapcsán érdekes, de képes rávilágítani a magyar mondat szerkezet egyes elemeinek fontos tulajdonságaira, úgymint ige és igekötő, illetve igemódosítók viszonyára, a kontrasztív topik pozíció egyes jellemzőire, valamint – reményeim szerint – a magyar nyelv empirikus megfigyelésére támaszkodva az ismert általános elméleti kerethez képest új elméleti feltevések (a numerációhalmaz elemeinek relációja) bevezetésére.

³ Az egyszerűség kedvéért egyelőre tekintünk mindig a predikátum nem kontrasztív topik pozícióban álló előfordulását az „eredeti” alaknak.

Az elemzéshez általam választott elméleti keret a transzformációs generatív grammatika legújabb sztenderd elméletkötege, a Minimalista Program (Chomsky (1995)).

1. Lexikai klónozás

Ebben a fejezetben igyekszem amellett érvelni, hogy az ismételt predikátumok kettős előfordulása sem ugyanazon elem mozgatását, sem két, egymástól független elem beillesztését nem jelenheti, hanem e két lehetőség kombinált alkalmazásáról van szó: Két külön elemként vesszük ugyan fel őket a numerációban, a szintaktikai szerkezetben azonban a mozgatás során kialakult láncok elemeihez hasonlóan viselkednek és a lexikonban hozzájuk rendelhető tétel is egy és ugyanaz. Ezt a műveletet lexikai klónozásnak fogom nevezni.

1.1. Mozgatás és független beillesztés

Az, hogy a kontrasztív topik pozícióban álló elem és a neki megfeleltethető predikátum között mozgatási reláció állhat fenn, két okból feltételezhető. Egyrészt, hogy ezekben a szerkezetekben egyes esetekben a mozgatás során (is) tapasztalható fonológiai törlés érintheti az ismételt predikátum – vagy legalábbis egyes elemeinek – „nyomát”, illetve az, hogy szemantikai tartalmuk és vonzatkeretük tökéletesen megegyezik. A transzformáció ellen szólnak azonban az alábbiak:

- A predikátum, legalább részben (akár csak igekötője által is), ismétlődik a fonológiai formában ((1a) - (1d)). Ez leggyakrabban a mozgatás nyomai esetében nem áll fenn.
- Az elsődleges predikátum névszói összetevőjének ismételt alakja és az „eredeti” predikátum esetben, igei predikátumok időjegyek tekintetében nem egyeznek ((1a) és (1b)). Ez a lánc feje és nyomai között nem engedhető meg⁴.
- Nem lehet szó olyan értelemben sem mozgatásról, hogy az „eredeti” predikátum bővítményként tartalmazza az ismételt predikátumot,

⁴ Bizonyos fenntartásokkal a mozgatással szemben felhozott két érv megkerülhető, feltételezve azt, hogy a lánc elemei csak akkor törölődnek, amikor egyáltalán törölhetők. Így a felső kópia törlésének lehetőségét kizárhatjuk azzal, hogy ez hordozza a kommunikatív funkciót, az alsóét pedig azzal, hogy ez ellenőrzi a TENSE jegyet (Bartos (sz.k.)). Bonyolultabbnak látszik azonban az egyes láncszemeknek a deriváció során történő egymáshoz „igazítása”, mint ennek a folyamatnak a numerációba illesztés előtti kezelése. Ebben a verzióban ezért elvetem a mozgatás lehetőségét.

mely a szintaktikai deriváció során kerül kontrasztív topik pozícióba.

E szempontok közül az utolsó még bizonyításra szorul. Amennyiben a kontrasztív topikban megjelenő ismételt predikátum az „eredeti” predikátumnak valamely felmozgatott bővítése, akkor ez a bővítési szerep két módon valósulhat meg. Az ismételt predikátum az eredeti predikátumnak vagy vonzata, vagy pedig szabad határozó.

Ha az eredeti predikátumhoz fakultatív vonzatként kapcsolódik az ismételt predikátum, akkor ugyanazt a viselkedést kellene mutatnia, mint más, hasonló kategóriájú vonzatai az adott predikátumnak. Ez azonban nem így van:

- (3) a. *Láttam a vakokat látni* (, a némákat beszélni, a nyelvészeket humorizálni).
b. */Látni láttam a vakokat* (, de kacsintani nem)
(, mégsem segítettem nekik megtalálni a kijáratot)

Míg (3a) mondat egyjelentésű, a *látni* predikátum alanya a *láttam* predikátum tárgya (kivételes esetadás), azaz a *vakok*, addig (3b) kétértelmű. Egyrészt továbbra is fennáll az előbbi értelmezési lehetőség, hogy az infinitívusz alanya az ige tárgyával azonos, a preferált értelmezés azonban az, hogy a két predikátum alanya megegyezik. Ez az olvasat nem vezethető le (3a)-ból, hiszen egy régens nem változtathatja meg vonzatkörét a mozgatás során. A két olvasathoz tartozó egyszerűsített predikátumlogikai formulák az alábbiak:

- (4) a. *Lát (Lát (a vakok'))* (én')
b. *Lát (a vakok')* (én')

(4a) és (4b) felírásból is kiderül, hogy míg első esetben az egyik 'lát' predikátum a másik 'lát' predikátum argumentumstruktúrájának eleme, addig a második esetben ugyanannak a predikátumnak két különböző szintaktikai pozícióban való előfordulásáról van szó⁵. Szempontunkból ez utóbbi jelentés érdekes, ez feleltethető meg a kettős predikálásnak. A kontrasztív topik értelmezés ebben az esetben magát a fő predikátumot érinti, nem az ehhez argumentumként kapcsolódó valamely elemet.

⁵ (3b) első jelentése tehát levezethető (3a) jelentéséből, szemantikája csupán a kontrasztív topik operátor szemantikai többletével különbözik tőle (erről ld. a 3. fejezetet).

Még egyszer hangsúlyozom, hogy ilyenkor a két predikátum vonzatkerete is megegyezik. Nehéz elképzelni, hogy a lexikonból két egymástól függetlenül kivett elem, még ha ugyanazt a lexikai tételt reprezentálják is, miért osztoznak minden vonzatukon. Az osztozás ráadásul nem csak a kötelező, de a fakultatív vonzatokra is érvényes:

(5) /*Gondolkozni gondolkoztam a témán.*

A *gondolkozik* igének nem kötelező, hanem fakultatív vonzata a szuperesszívuszi főnévi csoport (vö. Komlósy (1992)). (5) viszont nem érthető úgy, hogy a kontrasztív topikban álló infinitívusz ne vonatkozna a főige ezen fakultatív vonzatára is. Kettős predikálás esetén tehát a két predikátum vonzatkerete a vonzatok számát, esetét, tematikus szerepét, valamint szemantikai és fonológiai reprezentációját tekintve tökéletesen megegyezik, ezért ezek a vonzatok a mondatban csak egyszer szerepelnek, és nem jelenhetnek meg a kontrasztív topikban helyet foglaló predikátum mellett⁶.

Amennyiben az ismételt predikátum szabad határozó az eredeti predikátum mellett, akkor a fentiekén kívül (kötelező vonzatkeret egyezés, csak az eredeti predikátumra vonatkozó diskurzus-szemantikai művelet) nehéz lenne magyarázatot találni arra, hogy egy – valamely predikátummal azonos – szabad határozó hatására hogyan tűnhet el (másodlagos igekötős predikátumok esetén) az eredeti predikátum igekötőn kívüli része.

Ha sem vonzatként, sem szabad határozóként nem jelenhet meg az ismételt predikátum az eredeti predikátum mellett, akkor gyakorlatilag egyáltalán nem létezhet az eredeti predikátumtól független elemként a szintaktikai szerkezetben, azaz elvethetjük azt a lehetőséget, hogy az ismételt predikátum az eredeti predikátumnak egy kontrasztív topik pozícióban bázisgenerált vagy oda mozgatótt bővítője lenne.

Összefoglalva tehát: A transzformációs elemzés nehézségekbe ütközik akkor is, ha az eredeti predikátum mozgatótt, és akkor is, ha a predikátum alakilag vele valamilyen mértékben megegyező bővítőjének a mozgatóttát tételezzük fel. Utóbbi feltételezés, mely szerint az ismételt predikátum az eredeti predikátum valamely bővítője, a transzformáció kérdéskörétől függetlenül sem tartható az olyan jelenségek miatt, mint például a kötelező vonzatkeret-egyezés, sajátos szemantikai szerkezet és egyes elemek részleges

⁶ Ez utóbbinak – mint majd látni fogjuk – nem csak a felesleges redundancia elkerülése lehet az oka, hanem szerkezeti motivációja is van.

törlése. Ezek után egyetlen elméleti lehetőség marad, mégpedig az, hogy bár ugyanazon lexikai tétel kettős előfordulásáról van szó, e kettős előfordulás nem egy transzformáció során kialakult lánc két elemének feleltethető meg. A következő fejezetben egy ilyen mechanizmust kívánok bemutatni.

1.2. A numeráció

A Minimalista Program a szintaktikai deriváció kezdeteként nagy hangsúlyt fordít a mondatban szereplő lexikai tételek előzetes „letárba vételére”, az ún. numerációra. A numeráció-halmaz lexikai tételeknek olyan gyűjteménye, mely a lexikai tételek jegyei által többé-kevésbé előre meghatározza a sikeres (konvergáló) deriváció lépéseit és a jól formált szintaktikai reprezentációt. A numerációban a mondat szerkezet építéséhez a lexikonból kiválasztott tételek szerepelnek releváns jegyeikkel (Chomsky (1995)). Egy lexikai tétel a sikeres deriváció követelményeinek megfelelően mozog, így a szintaxisban egy láncot hoz létre, melynek feje a láncnak a szerkezeti fában legmagasabban található eleme, a lánc további tagjai a fonológiai reprezentációval nem bíró nyomok. Ugyanazt a lexikai tételt többször is ki lehet venni, és elhelyezni a numerációban, viszont a lexikai tételnek ez két különböző előfordulását jelenti, melyek egymástól különböző láncokat hoznak létre.

A fentiekben amellet próbáltam érvelni, hogy a kettős predikálás esetén a magyarban nem lehet szó sem arról, hogy a két predikátum egy elem mozgásának két láncszeme, sem arról, hogy azok két különböző lexikai beillesztés egymástól függetlenül létező elemei. Azt feltételezem, hogy lehetőség van arra, hogy a numerációba való beillesztés előtt egy tételt megkétszerezünk, azaz „klónozzunk”. Ez azt jelenti, hogy ugyan két példányban szerepelnek a numerációban, ezek a példányok egymás tökéletes hasonmásai, azaz több szempontból (pl. morfológiai tövüket tekintve) megegyeznek, ami eltérés köztük található, az a nyelvten minden moduljában érvényesülő minimalizálási elvnek (és a konvergáló deriváció kényszerének) köszönhető.

Def. 1. Klónképzés⁷:

Klónképzés:

1. Adott egy nyelv L lexikona. $x \in L$ egy lexikai tétel.
2. Hozd létre x másolatát, x_K -t, úgy, hogy x_K az x -nek megfelelő pusztá lexikai forma. x_K x klónja.
3. Helyezd el x -et és x_K -t a numerációban. α_x a numerációban x -et reprezentáló jegyhalmaz, α_{x_K} a numerációban x_K -t reprezentáló jegyhalmaz.
4. Illeszd be α_x -et és α_{x_K} -át a deriváció során a szerkezeti fába, úgy, hogy α_{x_K} K t feje. Az $\langle \alpha_{x_K}, \alpha_x \rangle$ pár a beillesztés után láncot alkot.

A numerációban tehát ugyanannak a lexikai tételnek két másolata szerepel. Mivel a klónpárok egy lexikai tételt reprezentálnak (akárcsak a mozgatók során kialakult láncok), a TENSE és CASE jegyeknek elég csupán egy esetben értelmezhető tartalmat adni. Így a predikátum klónozott párja nem ellenőrzi a TENSE és CASE jegyeket. Az infinitívuszos tagmondat ideje rendszerint a főige idejétől függ, általában jövőidejűséget fejez ki a főige idejéhez képest (6a). A klónként megjelenő infinitívusz és finit igei vonzatpárja között nincs ilyen időbeli eltérés, temporális referenciájuk azonos (6b):

(6) a. *El akartam jutni Párizsba.*

$T(akar') < T(eljut')$.

b. */Eljutni eljutottam Párizsba.*

$T(eljut') = T(eljut')$

Bartos (2002) a felszólító infinitívusz (*command infinitives*) elemzése során említi meg azt a lehetőséget, hogy az ilyen szerkezetek nélkülözik az inflexiók projekciókat és pusztá VP-t képviselnek. Eszerint a '-ni' nem független morféma, hanem az igei alak része.

⁷ A klónképzés szintaktikailag általános fogalom. Nehéz megtalálni a különbséget a beágyazott mondatok predikátumainak és egyes főnévi csoportok predikátumának „kihelyezhetősége” között (névtelen hozzászólás):

(i) *Szépnek szép lányt vett János feleségül.*

Ebben a dolgozatban nem foglalkozom főnévi csoportokba beágyazott predikátumok kérdésével.

„... this analysis entails that the *-ni* suffix found on Hungarian infinitival V-forms is not the spell-out of some [-tense/-finit] T, but is part of a bare V-form (created as a separate morph by the operation *fission* at Morphology... [ezen elemzés szerint a magyar infinitív igelalakokon megjelenő *-ni* szuffixum nem valamely [-tense/-finit] T kiírása, hanem a pusztá igealak része (külön morfémaként a Morfológiában a *hasadás* művelete hozza létre])” (Bartos (2002, 9. p.).

Mivel a zéró morféma az egyes szám harmadik személyű jelen idejű alak igék esetében fordul elő, ezért kell egy ettől független jelölő, ami a pusztá igei státust (személyre és időre vonatkozó információk nélkül) fejezi ki. Az infinitívuszi klónt tartalmazó szerkezetekben a másolati példány önmaga nem is projektál, a kontrasztív topik fejcsatolt pozícióját foglalja el (ld. alább).

Hasonló a helyzet a névszói predikátumok esetében. Ezeknek nincs CASE jegye, de a zéró morféma ismét foglalt, ezáltal a nominatívuszi eset kifejezésére. Ezért egy default esetjelölőre van szükség, és ez a default eset lehet a magyarban a ’-nAk’ ragos alak.

Egyrészt tehát a klón az eredeti példánynak bizonyos jegyek specifikálása előtti tökéletes másolata (ily módon kettős alak), de a klónpárok alkotta láncban elegendő az időre és esetre vonatkozó információt csupán egyszer kifejezni. A fentiekből következik, hogy igei predikátumok ismétlésénél a klón csak infinitívuszi alak lehet függetlenül attól, hogy az eredeti példány időjeles vagy időjel nélkül alak volt-e. A névszói predikátumokkal kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy feltételezhetően az igei fej ezekben az esetekben a létige (még akkor is, ha fonológiailag időnként nem realizálódik), a névszó csupán ennek bővítménye. Ugyanebben a pozícióban álló névszók nem is tudnak megjelenni a tárgyalt szerkezetekben kontrasztív topikban:

(7) */*Dionak diót török*.

Erre a problémára a 2.2. fejezetben fogok visszatérni.

2. Másodlagos predikátumok

Ebben a szakaszban arra keresem a választ, hogy miért nem lehetséges azon másodlagos predikátumok klónozása, melyek nem igekötőt „rabló” elsődleges predikátumok mellett állnak, illetve, hogy az előbbi csoportba nem tartozó másodlagos predikátumok esetén milyen mechanizmus alapján képviseli az igekötőt, és csak az, a predikátum eredeti alakját. Ezekre a kérdésekre elsősorban a klóntörlesztés szabálya fogja megadni a választ. Az

alábbiakban bemutatandó mechanizmus eredménye lesz az is, hogy másodlagos predikátum klónozása esetén nem történhet igemozgatás sem tagadás, sem fókuszálás következtében.

2.1. Klóntörlés

Az 1.2. fejezetben vázoltam elképzelésemet arról, hogy a magyar kettős predikálás során a műveletben részt vevő predikátumok a numerációban milyen viszonyban állnak egymással. Ez alapján a klónozott predikátum két tagja a szintaktikai szerkezet különböző pontjain kerül beillesztésre, az egyik példány a megfelelő fejeziccióban, míg a másik kötelezően a kontrasztív topik poziccióban. A fentiekben azt is említettem, hogy a klón-párok láncot alkotnak. Ez kéttagú láncot jelent, az egyik példány a predikátumnak megfelelő szintaktikai beillesztés eredeti helyén, a másik a kontrasztív topikban áll. Ahogyan a lánc tagjai – egyéb (mozgatásos) esetekben is – a lánc fejét kivéve törlődnek a fonológiai formában, úgy a klón két példányát tartalmazó láncok esetében is megtörténik ez a törlés, ha ez nem okoz a deriváció szempontjából végzetes információvesztést.

Def. 2.: Klóntörlés szabálya

Klóntörlés:

1. α_x x-hez tartozó jegyhalmaz, α_{xK} x klónjához tartozó jegyhalmaz. φ_x az α_x -hez tartozó fonológiai reprezentáció, φ_{xK} az α_{xK} -hoz tartozó fonológiai reprezentáció.
2. Töröld a fonológiai komponensben φ_x -et akkor és csak akkor, ha $\varphi_x = \varphi_{xK}$

A fenti definíció 2. lépésében a törlés akkor alkalmazható, ha az eredeti predikátum a fonológiai formában nem különbözik a klón fonológiai megvalósulásától⁸. Ez csak a másodlagos predikátumok esetében lehet igaz. Egy elsődleges predikátum esetében ugyanis a mondat egyetlen TENSE jegyet ellenőrző elemét az adott predikátum finit alakja képviseli, tehát az, amelyik nem kontrasztív topikban jelenik meg. Elsődleges predikátum esetében a hasonmás (az „eredeti” predikátum) törlése következtében

⁸ A törlés akkor is végbemegy, ha az adott formákhoz különböző jegyértékek tartoznak. Így a beágyazott infinitívuszon hiába találunk TENSE jegyet (hogy valóban találunk-e, olyan kérdés, amivel ebben a cikkben nem foglalkozom), melyet klónozott párja nem fejez ki, a formai egybeesés mégis lehetővé teszi a törlést.

elveszne a jegyellenőrzéssel hozzáférhetővé vált információ, így a törlés nem valósulhat meg. Másodlagos predikátumok esetében a fonológiai forma azonosságából az időre vonatkozó információ kikövetkeztethető, így a klón hasonmása fonológiai tartalom nélkül maradhat. Ezért történhet meg, hogy másodlagos predikátumok esetében a kettős predikálás egybeeshet azzal a szerkezettel, ahol maga a predikátum mozog fel kontrasztív topik pozícióba:

- (8) a. *Láttam eltörni a vázát.*
- b. */Eltörni láttam a vázát.*
- c. **/Eltörni el láttam a vázát.*

Mivel a 'lát' ige nem vonzza maga elé másodlagos predikátumának igekötőjét ((8c), (ld. 2.2. fejezet), ezért a szerkezetből nem állapítható meg, hogy az 'eltörni' predikátum-mozgatás vagy klónképzés következtében került kontrasztív topik pozícióba, hiszen bármelyikről legyen is szó, a lánc ige mögötti tagja teljes egészében törlődött. A két különböző mechanizmus jelentésbeli különbözőséget sem okoz.

Arra vonatkozóan, hogy a kettős predikálás során életbe lépő klóntörlés esetében valóban a TENSE jegy által hozzáférhetővé vált információ megőrzésének követelménye miatt maradnak az elsődleges predikátumok a szerkezetben, és hogy emiatt nem érintheti őket a klóntörlés szabálya, idegen nyelvű bizonyítékok is vannak. A németben szintén lehetséges kontrasztív topik pozícióban megismételni a predikátumot:

- (9) */Sehen sah ich.*
 Lát-Inf lát-Past én
 'Látni láttam'.

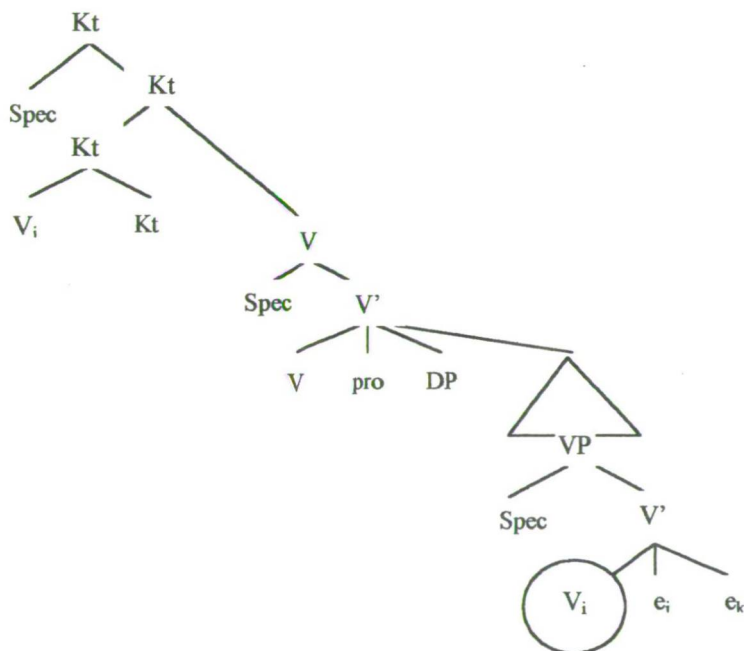
Míg (9) esetében a predikátum teljes alakja ismétlődik, addig a múlt időt segédigével kifejező szerkezetekben elég csak a TENSE jegyet ellenőrző segédigének az ismétlése, a predikatív *tő* a magyar infinit másodlagos predikátumokhoz hasonlóan törlődik, közben a mondat (időviszonyoktól független) eredeti értelmezése ugyanaz, mint (9)-ben⁹:

- (10) */Gesehen habe ich.*

2.2. Az igekötő "túlélési technikája"

⁹ A német adatokért Németh Jánosnak tartozom köszönettel.

A (8) mondatban arra néztünk példát, amikor másodlagos predikátum klónozása és kontrasztív topikba emelése észrevétlen maradt. Ebben a fejezetben olyan szerkezeteket vizsgálok, melyekben a másodlagos predikátum igekötője „túléli” a klóntörlést. Reményeim szerint ebben a fejezetben válik az is világossá, hogy a klónozott predikátum által létrehozott láncra milyen szerkezeti szabályok vonatkoznak, természetes módon következve az elméleti keret által kínált predikciókból. Az alábbi ágrajz a (8b) mondatához tartozó szintaktikai szerkezetet szemlélteti (csak a releváns csomópontok feltüntetésével)¹⁰:

¹⁰ Az ágrajz formai kényszerek miatt elnagyolt, nem tartalmazza pl. az inflexiós projekciók csomópontjait, az igei vonzatok V komplementum pozícióiban jelennek meg, megsértve a bináris fákra vonatkozó elvet. A bekarikázott csomópont fonológiailag törölt elemet jelöl. A szerkezetből látszik, hogy az ilyen mondatokban nincs jelentősége annak, hogy az i indexekkel jelölt két V között mozgatósi vagy klónozási reláció van, hiszen az adott elem eredeti helyén mindenképpen törölődik.

Gécseg (2001) szerint nem fejmozgatósról, hanem „fonológiai rekonstrukcióról” van szó. Én ezt a verziót elvettem a rekonstrukcióban nem tapasztalható eset és finiségi különbségek miatt. Ezeket váltja ki az általános elméleti keret szempontjából talán nem kevésbé problémás klónképzés művelete.

A szerkezet megadja a magyarázatot arra vonatkozóan, hogy mi történik az igekötőt emelő igék esetében. Az igekötő-ige konstrukciónak aspektuális okokból van jelentősége (vö. Kiefer (1992), Alberti (1999)). Feltételezem, hogy az ige és az igekötő a szintaktikai szerkezetben egy csomópontot, azaz egy komplex fejet alkot, tehát az igekötős ige még mindig egy minimális kiterjesztésű V^0 fej, amely azonban két komponenset tartalmaz, melyek még a lexikonban kerültek egymás mellé¹¹. E szerkezeten belül ellenőrződnek az ige aspektus jegyei¹². Amennyiben az igének nincs saját igekötője, viszont a vonzataként szereplő másodlagos predikátumnak van¹³, akkor ez utóbbi igekötője is jegyellenőrzési viszonyba léphet az igével. Ez azonban már nem történhet meg V^0 fejezéken belül (hiszen az egy lexikonban generált csomópont), hanem egy feltételezett Asp fejhez csatolódik ige és igekötő is, hogy a jegyellenőrzés megtörténhessen¹⁴. Ennek a kiírás (spell out) előtt kell végbe mennie, hiszen az igekötőt a fonológiai formában is preverbális pozícióban találjuk. Így a fonológiai törlés, amit a klóntörlés szabálya vált ki, a kimozgatott igekötőt már nem érintheti. A kronológiai sorrend tehát azt eredményezi, hogy a klónozott infinitívusz törlődik, a fonológiai formában azonban a felmozgatott igekötő az ige előtt jelenik meg. Az alábbi ágrajz (1d) mondat szintaktikai szerkezetét ábrázolja:

¹¹ Az általam választott elemzéssel kapcsolatban ld. többek között Bródy (1991), Kiefer-Ladányi (2000).

¹² Ezen a helyen az aspektus jegyeknek a tartalmára vonatkozóan nem szeretnék bővebben kitérni. Ezek valószínűleg a mondat semleges olvasatában játszanak szerepet (a semleges mondattal kapcsolatban vö. pl. É. Kiss (1992, 1994), Komlósy (1992), Alberti-Medve (2002)). Az aspektus szempontú igekötő-mozgatással kapcsolatban ld. Alberti (1999).

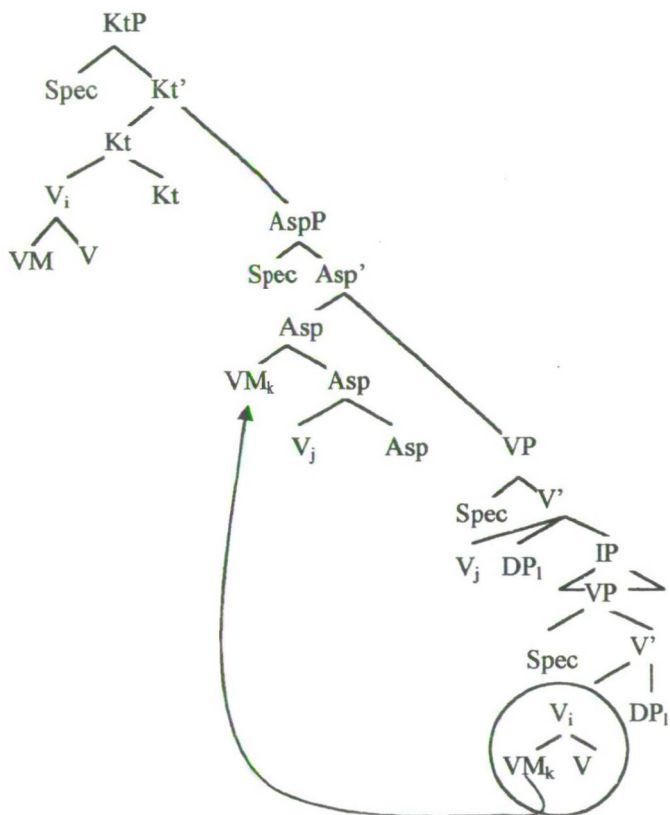
¹³ Gondot okoz azoknak az igéknek a kezelése, amelyek opcionálisan emelnek igekötőt.

(i) *Szeretném kidobni ezt a sok kacatot.*

(ii) *Ki szeretném dobni ezt a sok kacatot.*

A predikátumismétléses konstrukciókban az utóbbi verzióból képzett mondatok preferáltak, ezekben a hallgató könnyebben képes az információ visszakövetésére (hiszen az „eredeti” predikátumból megmarad az igekötő).

¹⁴ Kérdéses, hogy mi történik akkor, ha egy egyébként igekötőt emelő ige mellett nem jelenik meg felemelhető igekötő. Ebben az esetben vagy egy teljes predikatív vonzat mozog fel [VP, Spec]-be, vagy ha ez sem áll rendelkezésre, a lexikonból egy fonológiai üres elem léphet ebben a pozícióban jegyellenőrzési viszonyba az igével, illetve ez utóbbi alternatívájaként megengedhető a diskurzus által default módon kötött aspektusjegy is.

Az aspektus alapú igekötő-mozgatás a magyar nyelvnek olyan sajátossága, mely bizonyítékot szolgáltat a másodlagos predikátumok kontrasztív topikba való mozgatásának különböző lehetőségeire (hagyományos mozgatás + nyomtörlés vs. klónképzés + klóntörlés). Mivel más nyelvekben, ahol esetleg lehetőség van a kettős predikálásra, a másodlagos predikátumtő nem tartalmaz olyan összetevőt, mely a szintaktikai szerkezetben eltávolodhat eredeti helyéről, így mindig a predikátum teljes alakját érinti a törlési mechanizmus (pl. a németben ezért nem találunk példát beagyazott infinitívusz „kettős előfordulására”, bár feltételezésem szerint az elméleti lehetőség ott is megvan a másodlagos

predikátumok klónozására, hiszen a művelet – mint láttuk – elsődleges predikátumok esetében is végrehajtható).

Ez a szerkezet természetes magyarázatot ad a következő mondatok agrammatikus voltára is:

- (11) a. */*Megírni a leckét akartam meg.*
b. */*Megírni nem akartam meg a leckét.*

(11a) fókusz, (11b) pedig igetagadást tartalmaz és mindkét esetben agrammatikus mondatot kapunk. Ennek oka önmagában nem lehet a kontrasztív topik előfordulása, sem a kettős predikálás, hiszen más esetekben mind a fókuszálás, mind az igetagadás megengedett az ilyen szerkezetekben:

- (12) a. *Megírni a leckét irtam meg.*
b. *Megírni nem irtam meg a leckét.*

Az igetagadás és a fókuszálás abban egyezik meg a magyarban, hogy mindkét művelet az ige mozgását vonja maga után (É. Kiss (1996), (1998)¹⁵, Alberti-Medve (2002)). Míg (12)-ben ezt a mozgást nem előzi meg az igének fejszatolt pozícióba (Asp) való mozgása (hiszen az ige és igekötő V⁰ fejen belül egyeztet aspektusjegyek tekintetében), addig (11)-ben aspektuális okokból az ige először az Asp fejhez csatolódik, és ezek után önmaga már nem mozoghat tovább a Fejmozgatási Megszorítás következtében, azaz az ige „beragad” az AspP fejpozíciójába, és nem képes eleget tenni a fókuszálás és az igetagadás igemozgató követelményeinek, a mondat pedig végső soron agrammatikus szerkezetet eredményez. Jólformált tehát csak úgy lehet a szerkezet, ha az igekötő eredeti helyén, az infinitívusz előtt, fejszatolt pozícióban marad, így viszont a klóntörlés (vagy a nyomtörlés) alkalmazása eltünteteti a fonológiai formából:

- (13) *Megírni a leckét akartam megírni.*

A fentiek alapján problémásnak tűnhetnek az olyan esetek, ahol van a mondatban másodlagos igekötős predikátum, és lehetséges a főmondatbeli fókusz és tagadás:

- (14) *Péter akarta megírni a leckét.*

¹⁵ Bár ezzel szemben ld. É. Kiss (2002)

A szakirodalom egy része (pl. Alberti – Medve (2002)) az igekötőt ilyen esetekben is ige elé mozgatott pozícióban ábrázolja, azaz az aspektusmotivált mozgatás megelőzi az ige fókuszba való kimozgatását. A fent bemutatott szerkezet azonban ezt éppen úgy lehetetlenné teszi a Fejmozgatási Megszorítás alapján, mint ahogyan azt a kettős predikálás kapcsán már bemutattam. Feltételezésem szerint sokkal inkább a helyesírás tükrözi a tényleges szerkezetet, és az ige fókuszálása során nem szükséges az igekötőnek és a főigének az AspP projekcióban találkoznia.

(15) *Péter akarta Marit meglátogatni.*

(15)-ben csak az igekötő helyben maradása mellett tételezhető fel a helyes szórend, mivel a tárgyi DP, 'Mari' nem előzhetne meg egy VP fölé AspP-be mozgatott igekötőt¹⁶. Így az igekötő csak az eredeti infinitívuszi [VP Spec] pozícióban maradhat¹⁷.

2.3. Igemódosítók

Ebben a fejezetben arra térek ki, hogy az igekötővel gyakran azonos pozícióban feltételezett igemódosítók szerkezeti helye hol keresendő a tárgyalt jelenségek függvényében.

Az eddigiek nyomán igekötő és igemódosító között az alábbi két fontos különbség figyelhető meg¹⁸:

¹⁶ Ez a hivatkozott szakirodalom szerint úgy oldható meg, hogy az illető DP egy [V' DP] köztes állapoton keresztül tovább mozog egy FP (fókusz projekció) és VP (e dolgozatban AspP) között található topikpozícióba (TP). Az operátorok sorrendjére vonatkozó szabály ugyanis azt mondja ki, hogy a topik – kvantor – fókusz sorrend az ige felszíni szerkezeti helye után újragenerálható. Nincs azonban független motivációja sem az ige felszíni pozíciójára vonatkozó kitételnek, sem a tárgyi DP soklépéses mozgatásának egy olyan topikpozícióba, ahol a mozgatásnak szemantikai következményei láthatóan nincsenek.

¹⁷ Ismét felmerül az a kérdés, hogy ilyen esetben miért nem kötelező az igekötőnek mozognia, ha egyszer az ige aspektus jegyeinek ellenőrzése során ez szükséges lenne. Nyitva hagyva a kérdést további kutatások számára, ezen a helyen csak annyit jegyzek meg, hogy a fókuszálás vagy a mondattagadás is képes lehet ezt a jegyellenőrzési kényszert kielégíteni, ha némileg más módon is, mint az igekötő. Alberti (1997) a Referencialitási Hatást vizsgálva mutat rá, hogy egyes diskurzus-operátorok, ha ellenőrizni nem is, de törölni képesek a vonzatokra vonatkozó referencialitási jegyeket. Az aspektuális keret, akárcsak a referencialitás ugyanakkor a semleges mondatértelmezés egyik kelléke (nem véletlen tehát, hogy épp a semleges olvasatot megszüntető diskurzus-operátorokhoz köthető a jegytörlés), így ebben az esetben is helyén valónak látom fókusz és mondattagadás aspektusjegy-törlő hatását.

¹⁸ Frazeológiai egységek különbözőképpen viselkednek ebből a szempontból (névtelen hozzászólás):

- (1) Igemódosító + ige elsődleges predikátumként nem ismételhető meg kontrasztív topikban, míg igekötős ige igen (ld. (16a)).
- (2) Infinit ige kontrasztív topikba való mozgatása akkor sem jár igemódosítójának megismétlésével, ha egyébként a főige az igemódosítót maga mellé emeli. Ilyen esetekben az igekötő mindig ismétlődik (ld. (16b)).

Emlékeztetőül (1e) és (1g) példamondatok, mint (16a-b):

- (16) a. **/Kenyeret venni kenyeret veszek.*
- b. **/Kenyeret venni kenyeret akartam.*

E két különbség elegendő annak feltételezéséhez, hogy az igekötők és az igemódosítók alapvetően más pozícióban foglalnak helyet.

A fentiekben már utaltam rá, hogy a tárgyalt kommunikációs többletfunkcióval rendelkező szerkezetek esetében a kontrasztív topikban a mondatnak legfeljebb egy összetevője ismételhető, a nyomatékositani kívánt predikátum. A klónozásnak nevezett művelet egy predikatív szerepű lexikai tételt érint, amely a művelet következményeképpen vonzatkeretében hasonmásának vonzatain osztozik. Predikátumok klónozása esetén a lexikon egy elemét lehet klónozni, ami a szintaktikai szerkezetben gyakorlatilag egy minimális kiterjesztésű egységet jelent. A létrejövő másolati példány pedig fejcsatolással kapcsolódik a kontrasztív topik projekció fejéhez. Az előző fejezetekben kísérletet tettem arra is, hogy – követve többek között Bródy (1991), Kiefer-Ladányi (2000) elképzeléseit – az igekötő és ige egységének kétarcú viselkedését a lexikonban létrejövő komplex igei fej tulajdonságaival magyarázzam. Ez lehetővé teszi, hogy ige + igekötő egy komplex V^0 fejként behelyettesíthető legyen egy összetevőként kontrasztív topik pozícióba.

(16a) mutatja, hogy ugyanez a feltételezés nem alkalmazható az igemódosító + ige egységre, ezek nem alkotnak egy összetevőt, következésképpen nem is foglalhatják el az egy szintaktikai elemnek fenntartott szerkezeti helyet. Igemódosító és ige feltehetőleg az igekötőnél látottakhoz hasonlóan aspektuális okokból kerül egymás mellé, azaz az ige Asp jegyének ellenőrzési kényszere következtében, de míg az igekötővel az

-
- (i) *Kezet mosni kezét mostunk.*
 - (ii) *Homlokon homlokon csókolta a műzsa.*

Ha elfogadjuk a frazeológiai egységek (ld (i)) kontrasztív topik-beli előfordulását, akkor az újabb problémákat vet fel a szintaktikai pozíció meghatározására vonatkozóan.

ige ezt a jegyet fejcsatolt pozícióban (mely lehet szintaktikai vagy lexikai művelet eredménye AspP vagy VP projekción belül), addig az igemódosítóval Spec-Head viszonyban ellenőrzi. Ez az ige saját módosítója esetén – és „rabolt” igemódosító esetén is – a [VP Spec] pozícióban történhet. AspP-re ebben az esetben gazdaságossági követelmények miatt nincs szükség, hiszen a rabolt igemódosító és ige között a jegyellenőrzés ugyanúgy megtörténhet a deriváció szempontjából feltétlenül szükséges VP projekción belül.¹⁹ Ez azért fontos, mert így megmarad az igemozgatás lehetősége akkor is, ha az ige aspektuális okokból már jegyellenőrzési viszonyba lépett valamely vonzatának igemódosítójával.

A fentiek magyarázatot adnak (2) megfigyelésre is, hiszen a lényeg itt is az, hogy, mivel igemódosító + ige nem alkotnak egy összetevőt, ezért másodlagos predikátum esetében sem kerülhetnek együtt a kontrasztív topik pozícióba.

Itt érdemes kitérni azokra a szerkezetekre, ahol az állítmánynak névszói összetevője ismétlődik (1a). Ez meglepő és meglehetősen problémás az eddigiek alapján, hiszen egy főnévi, melléknévi igemódosító éppen úgy [VP Spec] pozícióban áll, ahogyan az igemódosítók általában. Utóbbiakat azonban nem lehet a kontrasztív topik fejhez csatolni (17):

(1) a. /Bátornak Péter bator.

(17)*/Diónak diót törtem.

Némileg stipulatív módon – egyelőre jobb magyarázat híján – azt feltételezem, hogy ilyenkor az a kivételes eset áll elő, hogy a numerációhalmazban a névszó + létige konstrukció névszói elemére helyeződik teljes egészében a predikatív funkció. Így a klónozás során a névszói elemhez tartozó jegyhalmaz duplázódik (a klónképzés szabályának megfelelő megszorításokkal), majd a szintaktikai szerkezetben minimális

¹⁹ Feltétlenül meg kell jegyezni, hogy „rabolt” igeikötő esetében a VP-n belüli jegyellenőrzés nem járható út, ezért van szükség feltétlenül AspP-re. A Szigorú Ciklus Elv alapján ugyanis, ha egy csomópont végleges formában bekerül a szintaktikai szerkezetbe, akkor további (mozgatott) elemekkel már nem egészíthető ki. Mivel az igeikötő alapesetben V-hez csatolódik, erre csak a V-t domináló V' csomópont megjelenése előtt van lehetőség (saját igeikötő esetében még a lexikonban). A komplementumok azonban (így az infinitívuszi IP (és ezen belül VP) vonzat is) V' által dominált projekciók, ezért lehetetlen V komplementumainak belsejéből bármely összetevőt V-hez csatolni. Így ige és „rabolt” igeikötő között fejcsatolt pozícióban történő jegyellenőrzés csak egy VP feletti projekción belül valósulhat meg egy újabb fej (Asp⁰) megjelenése mellett. Ugyanez nem igaz a VP Spec pozíciót betöltő igemódosítóra, ahova – lévén, hogy V' feletti csomópont – az igei komplementumok megfelelő összetevői transzformálhatók.

elemként csatolódik a kontrasztív topik fejhez, a már tárgyalt default esettel. Ez azt jelenti, hogy gyakorlatilag ugyanúgy viselkedik, mintha egy V^0 fej lenne. A klóntörlés pedig az eredeti alakot nem érintheti az eredeti és a klónpéldány eltérő értékű CASE jegyei miatt.

3. A kettős predikálás szemantikája

Ebben a fejezetben azt a fentiekben gyakran említett kommunikációs funkciót vizsgálom, amelyet a kettős predikálás kifejez. A fejezetben inkább csak ötletszerűen, formalizmust mellőzve teszek olyan állításokat, melyek megerősítését vagy cáfolatát további kutatásokra bízom.

A kontrasztív topikot sokan tanulmányozták abból a szempontból, hogy értelmezésében a fókusszal vagy inkább a topikkal rokon jegyeket mutat. Fókuszhoz hasonló ugyanis a benne megjelenő kontrasztív értelem, míg számos szintaktikai és szemantikai érv szól amellett is, hogy a topikra jellemző logikai alany-értelmezés referenciális és egyéb tulajdonságaival rendelkezik. Ezen a helyen ezekre a kérdésekre nem térek ki, mivel szervesen jelen dolgozat témájához nem kapcsolódnak (de vö. pl. Szabolcsi (1980), Kenesei (1989) Buring (1997), Gyuris (kéziratban) stb.), de megjegyzem, hogy ebben a fejezetben elsősorban a szerkezet kontrasztív jellegével kívánok foglalkozni.

A kontrasztív topik szemantikája az egyes szintaktikai pozíciókat betöltő elemek referenciájához rendelhető alternatívák halmazához kapcsolódik. A kontrasztív topikot tartalmazó mondat értelmezésénél figyelembe kell venni a kontrasztív topikban jelölt entitás alternatíváit. Ezen túl az értelmezés során a mondat komment részében szereplő ún. asszociáltakat kell alternatíváik szempontjából megvizsgálni. A kontrasztív topik asszociáltja(i) az(ok) az irtóhangsúlyt viselő összetevő(k), mely(ek) a mondatban a kontrasztív topik (és az őt követő topikok) mögött áll(nak):

- (18) a. [KT János] '*forrón szereti a levest.*
- b. [KT János] '*mindenkit szeret.*
- c. [KT János] '*nem szereti a levest.*
- d. [KT János] '*szereti a levest.*

(18a-d) mondatok mindegyikében egy irtóhangsúlyos összetevő követi a kontrasztív topikot, ez lehet fókusz (18a), kvantor (18b) igetagadás (18c) vagy hangsúlyos (fókuszált) ige (18d).

Kálmán et al. (2001) szerint "... lehet legalább egy olyan entitás a

kontrasztív topik által megnevezett entitás alternatívái közül, amelyre a mondat komment részében megnevezett tulajdonság egy alternatívája igaz”.

Ebben a részben csak azokat a szerkezeteket vizsgálom, amelyekben része a hangsúlyos ige a kontrasztív topik asszociáltja. Az elemzés azonban kiterjeszhető a fókusz és kvantor által reprezentált asszociáltakat tartalmazó szerkezetekre is (ezekről ld. elsősorban Szabolcsi (1980), Kenesei (1989), Alberti-Medve (2000) és Gyuris (kéziratban)).

A transzformációs szintaktikai szakirodalom egy, a kontrasztív topik szemantikai és fonológiai reprezentációját egy üres funkcionális fejben helyet foglaló operátornak, a kontrasztív topik operátornak tulajdonítja. Ez az operátor tölti ki a Kt projekció fejét, melynek Spec pozíciójába mozgatóssal kerül a kontrasztív topik értelmezést nyerő összetevő (bővebben ld. pl. Alberti-Medve (2000)).

- (19) a. [_{Kt} Péter] *eljött*.
b. [_{Kt} Elaludni] *akartam*.
c. ?[_{Kt} Megvenni egy szép ruhát magadnak] *azt akartál volna*
(, de keményen dolgozni bezzeg nem.)

(19) példamondatok azt illusztrálják, hogy bármilyen típusú argumentum bekerülhet kontrasztív topik pozícióba, így az lehet individuum (19a), tulajdonság (19b) vagy propozíció (19c) is. Minden esetben igaz, hogy a fent idézett definíció szerint, bármi legyen is a kontrasztív topikban, az általa jelölt entitás alternatívái közül legalább egyre fennállhat az asszociáltak halmazához tartozó alternatívák közül legalább egy. Az elsődleges predikátumra megfogalmazható alternatívák összességét a predikátum negációja jelenti. Ami minden esetben igaz a „normál” kontrasztív topikot tartalmazó mondatokra az az, hogy a kontrasztív topikba kerülő összetevő a mondatban argumentumszerepet tölt be.

Láttuk, hogy a szintaktikai szerkezetben különbség van a két típus között: „normál” kontrasztív topikok a projekció Spec pozíciójában, a klónozott kontrasztív topikok fejcsatolt pozícióban ábrázolhatók. A „normál” kontrasztív topik képzéssel szemben a lexikai klónozás éppen a mondat valamely predikátumát érinti. Ez persze nem jelenti azt, hogy a kontrasztív topikban előforduló összetevő önmaga ne lehetne egy másik predikátum argumentuma, de ez egyáltalán nem szükséges, szemben a kontrasztív topikba emelés „normál” típusával:

- (20) a. *Megírni megírtam a dolgozatot.*
b. *Megírni meg akartam a dolgozatot.*

(20a) mondatban a kontrasztív topikban az elsődleges predikátum klónját találjuk, ilyenkor az asszociált alternatíváinak halmaza éppen egybeesik a kontrasztív topik alternatíváinak halmazával²⁰. Ezért az ilyen mondatok implikaturája az, hogy létezik egy olyan predikátum, mely az adott predikátumnak a diskurzusban alternatívája lehet, és ez igaz vagy nem igaz (attól függően, hogy a mondatban szereplő predikátum negált vagy nem) a vizsgált predikátum argumentumaira. A konkrét mondat például abban az esetben igaz, ha van egy olyan, a *dolgozatra* vonatkoztatható predikátum, amely nem igaz az aktuális szituációban (pl. *Megírni megírtam a dolgozatot, de még nem adtam le.*).

((20b) esetében a klónképzés a másodlagos predikátumot érinti, ebben az esetben a másodlagos predikátum alternatívájára lesz igaz az elsődleges predikátum által megfogalmazott tulajdonság negációja (azaz van egy olyan a dolgozatrírással szembeállítható cselekvés, amelyre nem igaz az *akartam* predikátum). Mivel ilyenkor a predikátum egyben az elsődleges predikátum argumentuma is, ezért alávehető a kontrasztív topik emelés műveletének is:

- (21) [_{KT} *Megírni*] '*akartam a dolgozatot.*

(20b) és (21) között nehéz jelentéskülönbséget felfedezni. Mindkettőben a másodlagos predikátum egy alternatívájára igaz a főpredikátum egy alternatívája (pontosabban annak tagadása). A különbség tehát abban áll, hogy míg (20b) esetében a művelet az összetevő predikatív funkciója miatt volt legitim, addig (21)-ben éppen argumentumszerepe tette lehetővé számára a kontrasztív topik pozíció elfoglalását. A szintaktikai szerkezeten kívül (az igekötő megjelenése a főpredikátum előtt) semmi nem jelzi, hogy két különböző művelet történt. Így lehet az, hogy bizonyos esetekben (pl. igekötő nélküli másodlagos predikátumok esetén) a két művelet egybeesik, és köztük az értelmezés sem tud különbséget tenni.

²⁰ Azaz teljesen mégsem. Az időjeles predikátum alternatívája ugyanis önmaga negációja, míg a kontrasztív topikban álló infinit másolati példányé egy – a kontextusban alternatív tulajdonságként vagy relációként hozzáférhető – predikátum. Tehát a kontrasztív topikban álló predikátum egy másik predikátumot vezet be, míg “eredeti” párja egy erre vonatkozó negációt.

4. Összefoglalás

Ebben a dolgozatban az általam kettős predikálásnak nevezett szerkezeteket vizsgáltam. Feltételeztem, hogy az egyrészt kontrasztív topik, másrészt valamely elsődleges vagy másodlagos predikátum pozícióban álló elemek láncot alkotnak ugyan, de ezek a láncok nem a klasszikus módon, mozgató útján keletkeznek, hanem a lexikai tételnek a másolása (klónozás) során jönnek létre. A lánc tagjai egy esetben ellenőrzik a TENSE vagy CASE jegyet. Ez azt eredményezi, hogy elsődleges predikátumok is infinit (vagy –nAk ragos) alakban ismétlődnek kontrasztív topik pozícióban.

A másik kapcsolódó művelet a klóntörlés mechanizmusa, mely – a mozgató szabályaihoz hasonlóan – törli a felesleges (és törölhető) láncszemeket. Ennek során törődnek a másodlagos predikátumok eredeti alakjai, kivéve a korábban már az elsődleges predikátum elé felmozgatott igekötőt, mely egy funkcionális Asp fejhez csatolódva ellenőrzi a szintén ehhez a fejhez csatolt igének (elsődleges predikátum) aspektus jegyeit. A Szigorú Ciklus Elv alapján az ige önmaga már nem mozoghat tovább, így az igemozgatót kiváltó fókuszálás és igetagadás műveletei ezután agrammatikus mondatokat eredményeznek. A törlés az elsődleges predikátumokat az értelmezhető TENSE (vagy CASE) jegyük miatt nem érintheti.

A fent bemutatott mechanizmusok működése alapján bizonyítható, hogy az igekötők és igemódosítók pozíciója eltérő, előbbieket az igével egy komplex V fejet 0, utóbbiak VP-n belül Spec-Head viszonyban állnak az igével.

Végül kísérletet tettem arra, hogy a kettős predikálás szemantikáját a kontrasztív topik kapcsán ismert elemzések alapján vizsgáljam. Követve azt a feltételezést, hogy a kontrasztív topik értelmezéséhez szükséges alternatívák halmaza feletti műveletekről van szó, megvizsgáltam, hogy az alternatívák a mondat mely összetevőikhez kapcsolódnak. A kontrasztív topik operátor alapesetben a mondat valamely argumentum szerepű összetevőjét várja a kontrasztív topik projekció Spec pozíciójában, a klónképzéssel keletkezett kontrasztív topik predikátumok és nem argumentumok alternatíváit vezeti be. Mivel a másodlagos predikátumok egyszerre viselkednek predikátumként és argumentumként is a mondatban, ezért szintaktikai és szemantikai szerkezetük a két különböző esetben nem feltétlenül különbözik egymástól.

Hivatkozások

- Alberti Gábor: 'Restrictions on the Degree of Referentiality of Arguments in Hungarian Sentences'. In: *Acta Linguistica Hungarica* 44. (3-4), pp. 341 – 362., 1997.
- Alberti Gábor: 'Climbing for Aspect – with no Rucksack'. *Ötveny Language Contact Conference*, október 7-10., handout, 1999.
- Alberti Gábor – MEDVE Anna: 'Focus Constructions and the "Scope Inversion Puzzle" in Hungarian'. In: Alberti Gábor – Kenesei István (szerk.): *Approaches to Hungarian* 7., pp. 93-117., JATE Szeged, 2000.
- Alberti Gábor – MEDVE Anna: *Generatív nyelvészeti gyakorlókönyv*. Janus/Books Budapest, 2002.
- Bartos Huba: 'Root Infinitives'. In: Kenesei István – Siptár Péter (szerk.): *Approaches to Hungarian* 8., Szeged, pp. 11-38, 2002.
- Brody, Michael: 'Remarks on the Order of Elements in the Hungarian Focus Field'. In: Kenesei István (szerk.): *Approaches to Hungarian* 3. 95-121., JATE Szeged, 1991.
- Büring, Daniel: *The meaning of Topic and Focus. The 59th Street Bridge Accent*. London, New York, Routledge, 1997.
- Gécseg Zsuzsanna: 'A kontrasztív topik szintaxisáról és szemantikájáról'. In: *Magyar nyelv*, 2001.
- Gyuris Beáta: *The Semantics of Contrastive Topics in Hungarian*. Doktori disszertáció, ELTE, Budapest, kéziratban
- Chomsky, Noam: *The Minimalist Program*. Cambridge, Massachusetts, MIT Press, 1995.
- Kálmán László et al.: *Magyar leíró nyelvtan. Mondattan I.* [Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához VI.], Tinta Könykiadó, Budapest, 2001.
- Kenesei István: 'Logikus-e a magyar szórend?' In: Szépe György – Telegdi Zsigmond (szerk.): *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XVII.*, pp. 105-152., Budapest, 1989.
- Kiefer Ferenc: 'Az aspektus és a mondat szerkezete'. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális Magyar Nyelvtan I. Mondattan*, pp. 797-886., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.
- Kiefer Ferenc – Ladányi Mária: 'Az igekötők'. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális Magyar Nyelvtan III. Morfológia*, pp. 453-518., Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000.
- É. Kiss Katalin: 'Mondattan'. In: *Új Magyar Nyelvtan*, pp. 17-184, Osiris Kiadó, 1998.

- É. Kiss Katalin: *Az igekötők viselkedésének egy újabb magyarázata*. In: Büky László – Maleczki Márta (szerk.): *A Magyar Nyelv Leírásának Újabb Módszerei V.*, Szeged, 2002
- Komplósy András: *Régensek és vonzatok*. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális Magyar Nyelvtan I. Mondattan*, pp. 299-528., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.
- Szabolcsi Anna: *Az aktuális mondattagolás szemantikája*. In: *Nyelvtudományi Közlemények 82.*, pp. 59-83., Budapest, 1980.